

Željko Komšić, intervju

S novoizabranim (već treći put u zadnjih osam godina) članom Predsjedništva BiH Željkom Komšićem (54) razgovarao sam u kongresnoj dvorani hotela "Antunović", na zapadnoj periferiji Zagreba, gdje inače odsjeda kada dođe u glavni grad Hrvatske.

Iako smo vrlo povjerljivo dogovorili taj sastanak, brzo se pročulo da je Željko Komšić u Zagrebu, pa je u hotel "Antunović", tijekom našeg razgovora, dojurila i ekipa TV Nove, želeći s Komšićem obaviti kraći razgovor. Komšić je, međutim, odbio dati bilo kakvu izjavu za TV-medije.

Željko Komšić je danas u velikoj žiži, osobito nakon što ga je velik broj mjesta, gradova i općina u BiH, s većinskim hrvatskim stanovništvom, proglasio, neslužbeno, *persona non grata*. To jest, nepoželjnim u svojim sredinama.

U okvirima bosanskohercegovačke političke scene, Željko Komšić je predsjednik političke stranke Demokratska fronta, koja ima tri zastupnika u državnom parlamentu. Jedan od te trojice je Hrvat (Vlatko Glavaš), a druga dvojica Bošnjaci. Komšić mi je rekao da je samo malo nedostajalo da Demokratska fronta ima i četvrtog zastupnika u parlamentu, a taj je trebao biti Srbin (Milan Dunović, inače potpredsjednik Federacije BiH).

Ranije, prije razlaza sa Zlatkom Lagumdžijom, Komšić je bio istaknuti član bosanskohercegovačkoga SDP-a.

U svojoj dosadašnjoj političkoj karijeri, Komšić je, također, bio i načelnik općine Novo Sarajevo (u dva mandata), te prvi veleposlanik BiH u Srbiji i Crnoj Gori.

Nakon razgovora sa mnom, u hotelu "Antunović", Komšić je ručao zajedno s bivšim hrvatskim predsjednikom Stipom Mesićem.

* Je li ovo vaš prvi boravak u Hrvatskoj, otkako ste i treći put izabrani u Predsjedništvo BiH?

- Ako ne računam nedavni prolazak kroz Hrvatsku i put u Sloveniju - jest.

* Kako se osjećate u Hrvatskoj nakon što ste u mnogim mjestima i općinama u BiH, s većinskim hrvatskim stanovništvom, proglašeni, neslužbeno, *persona non grata*? Imate li kakvu nelagodu ili strah? Bojite li se da biste mogli doživjeti kakvu neugodnu situaciju ili incident?

- Ne, nemam takav osjećaj. Prvo, to je apsurdno: *persona non grata* u svojoj zemlji. I smiješno. Nije mi jasno što to konkretno znači. Osim toga, svakog vikenda boravim u takvoj jednoj sredini: u Travniku, Vitezu, Novoj Biljoj... I nikad mi se tamo ništa ružno nije dogodilo.

* Vjerujete li da imate simpatizere među građanima ovdje u Hrvatskoj?

- Vjerujem da imam, sudeći po komentarima na društvenim mrežama. Čak, možda, da imam više simpatija nego antipatija. Ali ne mogu vas svi voljeti, pogotovo kad se bavite politikom.

* Ima li na hrvatskoj političkoj sceni nekih političara i političkih stranaka koji vas podupiru?

- Imam kontakt s bivšim predsjednikom RH Stipom Mesićem. S bivšom ministricom vanjskih poslova Vesnom Pusić i s njezinim bratom Zoranom Pusićem nisam imao kontakt, ali njihove izjave dozivljam kao jednu vrstu podrške... Ali i s nekim generalima HV-a i HVO-a, ali njihova imena neću spominjati da im ne napravim probleme...

* Na početku razgovora, da provjerimo neke ključne brojke. Na ovim nedavno održanim izborima u Bosni i Hercegovini vi ste od 220 tisuća dobivenih glasova 98 posto dobili od Bošnjaka...

- Ne znam odakle vam takva računica. Koliko znam, takvu računicu nitko u BiH ne pravi. Bojim se da vam to nije točno.

* Ispravite me.

- Kažem vam da je nemoguće tu računicu izvesti, jer se ljudi, kad izlaze na izbore, ne identificiraju po etničkoj pripadnosti. Nemoguće je to znati. Dakle, sve je to hipotetički.

* A za Dragana Čovića je, čitam u medijima, glasovalo oko 80 posto Hrvata...
- Ni to nije točno. Jedino ako računate na to da je na izbore izišlo samo oko 40 posto Hrvata, možete tako govoriti. Jer, da je za Čovića glasalo 80 posto, onda bi on bio izabran i bio bi vjerojatno član Predsjedništva BiH s najviše glasova.

* Također, tvrdi se da ste vi dobili glasove tek nešto više od 1 posto Hrvata koji su ispunili biračke listiće...

- Kažem vam: ne postoji metoda po kojoj se to može pouzdano ustvrditi. To je isto kao da vam ja kažem da sam dobio 20 ili 30 posto, pa vi izvolite provjeriti.

* Dobro, možemo li se složiti s time da su vas kao hrvatskog člana Predsjedništva BiH izabrali Bošnjaci?

- Po našem Ustavu, ne postoji srpski, hrvatski i bošnjački član Predsjedništva. Postoji član Predsjedništva iz reda srpskog naroda, koji dolazi s teritorija Republike Srpske. A, po Ustavu, postoje i dva člana Predsjedništva koji dolaze s teritorija Federacije BiH - i jedan je iz reda hrvatskog, a drugi iz reda bošnjačkog naroda.

Izborna jedinica za članove Predsjedništva iz reda bošnjačkog naroda i iz reda hrvatskog naroda jest Federacija BiH. I za njih mogu glasati svi građani, bez obzira na etničku pripadnost, koji žive u Federaciji. To je tako po Ustavu.

Dakle, legalitet i legitimitet članova Predsjedništva kod nas se ne izvlači iz etničkih grupa, iz naroda, nego se izvlači iz građana koji žive ili u Republici Srpskoj ili u Federaciji.

* Koga vi zapravo predstavljate u Predsjedništvu BiH?

- Građane BiH. Jer mi je to obveza, po Ustavu BiH. Način izbora je jedno, a moja ustavna obveza jest da predstavljam cijelu BiH, i sve narode i građane BiH.

Kad polažemo zakletvu, kao članovi Predsjedništva BiH, mi se zaklinjemo da ćemo braniti teritorijalni integritet i suverenitet BiH, da ćemo štititi Ustav i sve narode i građane u BiH. Neovisno o tome kako smo došli u Predsjedništvo, nama nije obveza da branimo i štitimo samo one koji su glasali za nas, nego nam je obveza da branimo i štitimo i one koji nisu glasali za nas, ne žive u istom entitetu kao mi, pa nas čak ne vole, ili nas, da idem još dalje - i mrže.

* Upravo sam vas to mislio pitati: u izbornu utrku ušli ste kao Hrvat, dakle s nacionalnim određenjem kao uvjetom kandidature, a sad kad ste izabrani u sam vrh državnih vlasti ponašate se kao "građanin", koji nema nikakve obveze prema narodu koji nominalno predstavljate. Nije li to kontradikcija, a netko će možda reći i - politički inženjering?

- Nije to kontradikcija. Kontradiktorna vam je rečenica koju ste izgovorili. Tko kaže da ja, kao član Predsjedništva BiH, imam obavezu prema samo jednome narodu? Ja imam obaveze prema svima - to uključuje i Hrvate, i Srbe, i Bošnjake, i Židove, i Rome.

Kod nas, u Bosni i Hercegovini, ni legalitet niti legitimitet se ne izvlače iz naroda nego iz građana. Treba samo pročitati naš Ustav i bit će vam sve jasno.

* Kako se vi osobno nacionalno izjašnjavate - kad vas netko pita što ste vi, po nacionalnosti?

- Pa, Hrvat sam, to nije sporno. Ja sam Hrvat, po svom habitusu, tako sam odgajan. Tako sam živio, ne shvaćam zašto se uopće nekome moram pravdati za to. Zašto je to bitna karakteristika? Jesam li bolji čovjek, ili gori, zbog toga?

* U predizbornoj kampanji ste barem jednom rekli za sebe da ste Bosanac. Ili čak - "Bosanac nad Bosancima"... Uputili ste, dakle, poruku da niste samo Hrvat nego i još nešto?

- To je moj identitet. Objasnite mi gdje se sudara biti Hrvat, biti Srbin, biti Bošnjak, s tim da si Bosanac ili Hercegovac? I zašto je to nužno u sukobu, zašto morate biti ili ovo ili ono? To su naši identiteti. U nama postoji više identiteta, ovisno o tome do čega nam je jako stalo.

Dopustite da meni moja domovina daje identitet, kao što mi ga daje i moja etnička pripadnost. Kao što mi ga daje i religija, odnosno moj ateizam. A identitet mi daje čak i NK Željezničar, za koji navijam.

Dakle, ja sam i Bosanac. A volim za sebe reći i da sam Bosanac i Hercegovac, iako se Hercegovci

ne žele miješati s Bosancima, oni hoće biti posebno.

Mogu shvatiti i razumjeti kad mi netko nastupa isključivo s etničke osnove, ali tražim da i on mene shvati i razumije, i prihvati kao ravnopravnog sugovornika i partnera, u ovoj bosanskohercegovačkoj priči, s ovakvim idejama i stavovima koje ja zastupam.

* Što uopće znači taj pojam - "Bosanac"? Kad kažemo "Bošnjak", znamo što je to, ali "Bosanac" - to malo lebdi u zraku. Što to jest?

- Nemam ja nikakvu ambiciju da se stvara neka nadnacija, ili nova nacija. Jer, to ne može. Nisu to procesi koje možete administrativno uređivati. Ne možete takvo što čak ni u Ustav unijeti.

Mi smo u našoj, bosanskohercegovačkoj povijesti imali pokušaj Benjamina Kallaya (1839.-1903.) da napravi tzv. bosansku naciju. Ali to je propalo. Takvu vrstu društveno-povijesnog eksperimenta nemoguće je izvesti nekim administrativnim normama. Ali to je naš identitet. Biti Bosanac ili Hercegovac definitivno je dio našeg identiteta.

Kad odemo u bilo koji grad, primjerice, u Srbiji, svi će na temelju našeg akcenta, načina kako govorimo, odmah reći da smo Bosanci. Nitko neće reći da ste Srbin, ni Hrvat, ni Bošnjak - nego kaže: Bosanac. Je li to onda dio našeg identiteta? Naravno da jest. Ali, ponavljam, meni nije ambicija stvaranje nove, četvrtice nacije ili nadnacije u BiH. Ja imam jednu drugu ambiciju.

* Koju?

- Meni je ambicija da u Ustavu BiH - u središtu tog Ustava - bude individua. Čovjek.

* Drugim riječima, vi ste za koncept građanske BiH?

- Tako je. Pojedinaac u centru sistema. Osoba. Njegova prava i njegovo dostojanstvo. I njegove obveze prema državi, prema zajednici.

* Je li to ono što se političkim rječnikom kaže "jedan građanin - jedan glas"?

- U suštini znači to.

* Ali tu imamo jednu zamku. O tome mi je puno govorio srpski intelektualac i akademik SANU Mihailo Marković, inače autor programa Miloševićeve Socijalističke partije Srbije (iz 1990.). Otvoreno mi je rekao da je načelo "jedan građanin - jedan glas" bilo u funkciji uspostavljanja nove hegemonije srpskoga naroda u Titovoj SFR Jugoslaviji. Kazao mi je da su Srbi u onu prvu, monarhijsku Jugoslaviju, 1918., i ušli zbog toga jer su bili sigurni da će imati hegemoniju nad svim ostalim jugoslavenskim narodima. Najviše zbog svoje brojnosti - bili su najveći i najbrojniji narod u jugoslavenskoj državi - ali zahvaljujući i nekim drugim bitnim komparativnim prednostima: vojsci, monarhiji (tj. dinastiji), velikim političkim partijama, jakim saveznicima u međunarodnoj politici itd. Međutim, sve su se te prednosti Srba u Jugoslaviji s vremenom istopile, osobito nakon usvajanja Titova i Kardeljeva konfederativnog Ustava iz 1974. I tada, u tim novostvorenim uvjetima, u drugoj polovici 1970-ih i osobito tijekom 1980-ih, srpski nacionalni ideolozi i stratezi proklamiraju načelo "jedan građanin - jedan glas", koje je trebalo anulirati sve ono što je novi Ustav, iz 1974., proklamirao i donio. Tu je politiku potkraj 1980-ih preuzeo Slobodan Milošević, i znamo kao je to na kraju završilo, u ratu i u krvi...

- Vidite, upravo zbog takvog koncepta za koji se zalagala srpska politika i srpska inteligencija Jugoslavija i jest propala. U to sam duboko uvjeren. Ali, molim vas, čuvajte se analogija. Po čemu je to BiH slična Jugoslaviji?

* Po tome što su Bošnjaci također najbrojniji narod u BiH, slično kao što su to bili i Srbi u Jugoslaviji.

- Odlično. I zamislite što se dogodilo. To ste vi sami ustvrdili - u ciframa koje ste mi čitali na početku razgovora. Ti su Bošnjaci izabrali nekoga tko nije Bošnjak.

* Točno. Bošnjaci su, na ovim zadnjim izborima u BiH, izabrali vas.

- Da, nekoga tko nije Bošnjak.

* Ali nisu vas izabrali Hrvati nego Bošnjaci.

- Pazite, ja se vraćam samo na vaše riječi.

* A ja se vraćam na vaše.

- Dobro, vratite se slobodno. Ali to je apsurdnost te teze. To je jedno. A drugo: po čemu vi možete, na temelju kojih argumenata, socioloških, povijesnih, filozofskih, kakvih god hoćete, praviti analogiju između Jugoslavije i Bosne i Hercegovine?

Jugoslavija je ipak bila versajska tvorevina, tvorevina sila pobjednica u Prvome svjetskom ratu. Bez njihove volje ne bi bilo Jugoslavije. A BiH je mnogo starija od Jugoslavije. Po pisanim tragovima, po *Povelji Kulina Bana* (iz 1189.) itd., BiH je kraljevina stara skoro tisuću godina. U njoj su i u ta davna vremena živjeli neki ljudi, postojalo je neko stanovništvo. Nikako ne možete izvlačiti paralelu između stanja u Jugoslaviji i BiH. Do nacionalnog osvještjenja - možemo ga zvati i dijeljenja - u BiH dolazi, u punom značenju te riječi, tek onda kada se javljaju nacionalni pokreti u Srbiji i Hrvatskoj. Ali, dominantno, pod utjecajem vjere: islama, kao tada dominantne religije u BiH, pravoslavlja i katoličanstva. Dakle, nema paralele između BiH i Jugoslavije.

* Mogao bih onda to i ovako reći, u najopćenitijem smislu: načelo "jedan građanin - jedan glas" u pravilu više odgovara onome narodu koji je u državi ili zajednici o kojoj je riječ najveći i najbrojniji, dok najmanje odgovara onome narodu koji je u toj istoj državi najmanji i najmalobrojniji. Slažemo li se oko toga?

- Načelno da. Ali pokušat ću vam - eto baš na primjeru "optužaba" protiv mene - dokazati koliko je to apsurdno. Ako dođete u Bosnu i Hercegovinu, savjetujem vam da odete u Vareš. Otiđite sad. U Varešu danas dominantno žive Bošnjaci. Zna li tko je načelnik općine? Hrvat. Iz HDZ-a.

Ako ćemo tjerati mak na konac, i služiti se takvom metodologijom i logikom na kojoj vi inzistirate, njega su izabrali Bošnjaci. Pitao sam te ljude, članove moje stranke, Demokratske fronte, je li taj načelnik općine dobar čovjek. Kažu: Odličan je, radi za sve nas. Ja kažem: Molim vas, glasajte opet za njega!

Što vi mislite, je li to dobro ili je to loše? Meni nekako izgleda da je to dobro.

* To je u redu, htio sam samo reći da pravilo "jedan građanin - jedan glas" u ovoj sadašnjoj situaciji, po naravi stvari, odgovara najbrojnijem narodu u Bosni i Hercegovini, dakle Bošnjacima, a ne odgovara najmanjem, tj. Hrvatima...

- Ali na kojoj razini organizacije to odgovara? OK, evo slažem se s vama. Zaboravimo sve ovo što ja pričam. Hipotetički zaboravimo. Možemo li tako onda na svakom koraku, na svakom dijelu teritorija BiH? I u lokalnoj zajednici, i u entitetu, i u državi?

Evo, neka sve bude jedan kroz tri. Hipotetički. Mislite li da bi ti koji su danas najglasniji u ovoj priči, kako su u Bosni i Hercegovini majorizirani, pristali na to da taj princip, jedan kroz tri, dadnu, primjerice, u Širokom Brijegu? Bez obzira na to što tamo nema pripadnika drugih naroda; možda ima jedan Srbin, ili dva Bošnjaka... Mislite li da bi na to pristali? Ili je ovdje riječ o dvostrukim standardima?

Dakle, ne možete se zalagati na jednom nivou za jedan princip, a na drugom nivou za drugi.

* Nije li poučno vidjeti kako je Josip Broz Tito, svojedobno, uredio odnose u višenacionalnoj Jugoslaviji, i koliko je važnost davao naciji?

- Pustite Tita, Tito je davno umro. Partija je ta nestala, promijenile su se potpuno društvene okolnosti...

Ali imam još nešto vezano za Tita. Nemojte misliti da ja princip konstitutivnosti doživljavam kao apsolutno historijski negativan princip. Naprotiv. Taj princip zapravo nije inovacija jugoslavenskih komunista, nego je inovacija - sovjetskih komunista. To je bio način pomoću kojega su sovjetski komunisti htjeli očuvati onu svoju veliku državu, Sovjetski Savez, i riješiti etničke odnose u njoj. A, oprostite, onako velika država nije nastala prirodnim putem i stjecajem bilo kakvih demokratskih okolnosti, nego, prije svega, vojnim osvajanjima.

I onda su jugoslavenski komunisti i ideološki preuzeli od svojih sovjetskih drugova taj isti koncept uređenja - ali u Jugoslaviji.

Koncept konstitutivnosti, koji je u SR BiH bio lansiran kroz onih čuvenih tri "niti - niti - niti" (kroz ustavnu proklamaciju da BiH nije "ni srpska ni hrvatska ni muslimanska nego je i srpska i hrvatska i

muslimanska") u tom je povijesnom razdoblju, kada je postojala samo jedna partija, KPJ, kasnije SKJ, bio pozitivan. Zašto? Zato što je taj koncept i ta politika čuvala BiH. Konstitutivnost je čuvala BiH, odbijajući i Zagreb i Beograd od BiH.

Međutim, kad su se promijenile društvene okolnosti, pa nema više ni Sovjetskog Saveza ni KP SSSR-a, odustalo se od tog principa konstitutivnosti upravo tamo gdje je on rođen.

Kod nas se raspala Jugoslavija. Nema više SKJ. I što nam se događa? Da se princip konstitutivnosti koristi kao sociološka osnova za disoluciju zemlje, tj. u ovome našem slučaju Bosne i Hercegovine. Ja nikako ne mogu pristati da je to potpuno historijski i sociološki ispravno. Valja, po meni, tražiti novi put.

A novi put se nalazi evo ovdje kod vas, u Hrvatskoj. Eto ga tu u Sloveniji, eno ga malo dalje u Austriji, eno ga tamo u Njemačkoj, u Velikoj Britaniji... Eno ga u Španjolskoj. O tome ja govorim.

* Kako bi to trebala izgledati "čista" građanska država BiH, u kojoj nacionalnost - možda grubo rečeno - ne znači ništa (ili znači malo)? Što bi u takvoj državi značila određenja Hrvat, Srbin, Bošnjak?

- Isto što i danas znače.

* Što?

- Isto. Vi ste Hrvat, onaj je Srbin, onaj je Bošnjak, onaj je Rom, onaj je Židov, onaj je Ukrajinac, ima i takvih...

* Ali to mi se nekako više čini kao puka etnička određenja, a ne i konstitutivni, državotvorni narodi...

- Sačekajte malo, dolazimo do velikog problema.

* Kojeg?

- Zašto su Hrvati, Srbi i Bošnjaci državotvorni narodi, a, primjerice, Židovi u BiH to nisu?

* Zato što tako ne piše u Ustavu BiH.

- Točno. Tako ne piše u Ustavu. I bit će tako dok god piše u Ustavu. Zato se borimo da se to promijeni.

* Znači, treba mijenjati Ustav?

- Da. Pritom imamo i obvezu, međunarodnu, vezanu za četiri presude Europskog suda za ljudska prava iz Strasbourga, koje treba implementirati. Taj je sud, kroz četiri slučaja, prepoznao diskriminirajuće odredbe koje imamo ugrađene u Ustav BiH, a koje prije svega proizlaze iz dizanja tog etničkog na pijedestal.

Jedan je slučaj "Sejdić - Finci", koji govori o diskriminaciji prema građanima BiH koji nisu pripadnici jednoga od konstitutivnih naroda. A ostala tri slučaja - "Zornić", "Pilav" i "Šlaka" - govore o diskriminaciji građana BiH, na račun njihove etničke pripadnosti, ali zato što jesu pripadnici konstitutivnih naroda.

* Koju bi to formulaciju, po vašem stajalištu, trebalo promijeniti u Ustavu BiH? Odnosno, na što bi trebalo staviti naglasak?

- Da je BiH, prije svega, država građana, sa svim onim što građani i jesu. Mi moramo potpuno pobjeći od ovoga koncepta, o kojem sada razgovaramo, i staviti građanina, pojedinca, u centar ustavnog uređenja BiH.

* To onda podrazumijeva micanje ove odrednice, da su tri naroda - hrvatski, bošnjački i srpski - konstitutivni?

- Mi imamo obvezu da i one druge koji to nisu dovedemo u isti start. Moraju i oni koji nisu Srbi, Hrvati i Bošnjaci biti u istom startu i imati iste mogućnosti.

Židov, Rom, djeca iz mješovitih brakova, rođena u braku pripadnika dva različita konstitutivna naroda - ne mogu se, po postojećem Ustavu, kandidirati u Predsjedništvo BiH, na mjesto na kojem sam ja sada. Zašto ih praviti društvenim invalidima, a rođeni su u BiH? To je njihova zemlja, koliko i

moja, koliko i Hrvata, Srba i Bošnjaka.

Znate li otkad su Židovi u BiH? Zašto to ne bi bila i njihova zemlja? Zašto ne bi bila i zemlja Roma?

* A koliko ih ima?

- Ama da ima i jedan. Da i jedan ima - mora imati ista prava kao i ja. O tome je riječ. Isti start barem. Mora biti Ustavom izjednačen sa mnom. Odnosno, s njim, s drugim.

* Ali koja ih kategorija onda ujedinjuje?

- Građani.

* U Francuskoj ste Francuz, a što ste onda ovdje?

- Građanin ste.

* Ali ne postoji zemlja u kojoj ćete u rubrici *nacionalnost* upisati da ste građanin. Morate nešto upisati.

- Ali što ima veze što ćete upisati u rubriku? Eto upišite: Hrvat, Bošnjak, Srbin, svejedno mi je.

* Što biste vi upisali?

- Ja bih upisao: Hrvat. Ne bih odustao od toga. Zašto bih od toga odustao? Ali zašto bih bio preferiran ili zašto bih bio onemogućen zbog toga u bilo čemu? Što mi to daje preferenciju u zemlji u kojoj imate ljude koji nisu Bošnjaci, Srbi i Hrvati, i jedina im je "mana" to što nisu konstitutivni? Ne mogu pristati da je to u redu. To nije u redu. To je segregacijski. To je ružno. To je neravnopravno. Nijedna civilizirana zemlja ne živi po tim standardima. Bar nisu napisani nigdje u njihovim aktima, ustavima.

* Kako može proći ta promjena Ustava BiH, o kojoj govorite?

- Može proći samo u parlamentu. To je jedini način da to prođe. Doći će to. To mora doći.

* Kada?

- Pa evo, ako otvorimo priče o promjenama Ustava. Ako ćemo na fer način da pričamo. Evo, dajte, stavite nam te presude Europskog suda za ljudska prava na stol, jer nam je to i međunarodna obveza, Europljani nas pritišću da to realiziramo.

Stavite ih, dakle, na stol. Ako krenete u realizaciju tih presuda, doći ćete do ovoga o čemu sad pričamo.

* Bi li Hrvati, Srbi i Bošnjaci time što bi prije svega bili građani pomalo gubili svoje hrvatstvo, srpstvo, bošnjaštvo i s vremenom postali Bosanci odnosno Hercegovci?

- Ne znam vam odgovoriti na to pitanje, ali imam jednu drugu vrstu pitanja. Odselimo se, hipotetički, s ovih prostora, kao što se ljudi i sele iz moje ili vaše zemlje. Odselili smo se u SAD, u Švedsku, u Australiju, u Novi Zeland... Imamo djecu, stariju ili mlađu. Ili nam se rode djeca - tamo u SAD-u, Švedskoj, Australiji, Novom Zelandu... I što su ta naša djeca? Meni iskustvo govori - barem ono što sam ja imao prilike vidjeti u dijaspori - da su ona rijetko, vrlo rijetko Srbi, Hrvati i Bošnjaci; većinom su to Šveđani, Amerikanci, Australci, Novozelandčani, Nijemci...

E sad, što bi bilo kad bi bilo - to je pitanje vrlo rizično primjenjivati u povijesti. I na prošlost i na budućnost.

* No kako bi se stanovnici BiH u toj čistoj građanskoj koncepciji države trebali deklarirati, odnosno što bi trebali napisati u službenim dokumentima u rubrici "nacionalnost"?

- Što god hoće. Ili Srbi, ili Hrvati, ili Bošnjaci - ili, recimo, Eskimi; imali smo i to u našim popisima, ljudi su se naprosto iz revolta upisali kao Eskimi. Neka napišu što god hoće.

Ali ne smiju biti preferirani ni oštećeni zbog toga kako su se izjasnili. To je suština priče. Ne smiju ljudi biti oštećeni niti preferirani zbog toga svojega etničkog određenja.

* Evo, pričamo o ustavnoj definiciji BiH i o vašem projektu promjene Ustava BiH, ali činjenica je

da ste vi gotovo u svim mjestima u kojima su Hrvati većina, u BiH, proglašeni *persona non grata*. Koji je onda smisao vašeg izbora i svih vaših nastojanja? Ako to predstavnici hrvatskog naroda ne prihvaćaju...

- To su predstavnici HDZ-a, zaustavite se malo. Daleko odosmo. Znači, po vama, HDZ jest jednako hrvatski narod. Mislim da je to malo preslobodno izvučeno. Da je to tako, ja vam sad tvrdim, Dragan Čović bi bio nepobjediv.

* On je osvojio 80 posto...

- ... od 40 posto izišlih na izbore.

* Ali nikad na izborima ne iziđu svi. Ni u jednoj državi.

- To nije moj problem. To je njegov problem. Ja ne igram na tom terenu. On igra na tom terenu, ja ne želim igrati na tom terenu. Ja s vama pričam o terenu na kojem ja igram.

I na kraju krajeva, što to znači - *persona non grata*?

* To znači da ste nepoželjni u tim sredinama. I da više tamo ne dolazite.

- O, baš će mi zabraniti!

* Namjeravate li poštivati taj zahtjev, da ste nepoželjni i da ne dolazite?

- Ne pada mi na pamet. Sve što mogu od mene dobiti jest to da ću im pokazati da je to glupost što su napravili, i to na dva načina.

Jedan - dolazit ću. A drugi, stojim im na raspolaganju kad im god što zatreba. I u Širokom Brijegu, i u Ljubuškom, i u Posušju - svugdje.

* Ali oni vas neće.

- Ali ja ću njima pomoći. A znate kako? OK, neki načelnik općine ne želi da ja tamo dođem. Pa k njemu neću ni doći.

* Nije u pitanju samo načelnik općine, tu je i...

- Tko? HDZ.

* Dobro, taj HDZ ima jednu snagu, to je ipak najjača politička stranka Hrvata u BiH.

- I koliko glasova uzme? Ne može ni pola od Hrvata da dobaci. E toliko je jak. Ali pokušat ću banalizirati priču. Dakle, meni ne pada na pamet da se ja tamo nekom načelniku općine ili funkcioneru HDZ-a dokazujem. Točka. Druga rečenica: sve što stanovnicima te općine treba, uključujući i HDZ i tog načelnika, a trebat će im, stojim im na raspolaganju. Jer to mi je posao - treba imati na umu da mnogo stvari prolazi kroz naše ruke, u Predsjedništvu BiH. Neka znaju da to što prave takve gluposti neće biti prepreka da ja taj posao odradim za njih.

Dakle, niti jedna od tih općina - ako hoćete sad da budem dokraja banalan - ne može dobiti niti jedan međunarodni kredit, za bilo što, a da ja, u Predsjedništvu, ne dignem ruku.

* To znači da, kao član Predsjedništva BiH, imate veliku moć.

- Da, kao član Predsjedništva iz reda hrvatskog naroda. Dakle, taj se kredit ne može dobiti ako jedan član Predsjedništva ne dignu ruku i ne kaže: "Ja sam za." Jer te se odluke donose konsenzusom.

Dakle, poručujem im: to što ste vi mene proglasili *persona non grata*, vama na obraz! OK, ja s tim mogu živjeti. Jer politika, HDZ-ova, koja je to napravila, nije nešto do čega je meni stalo, niti mi treba u životu uopće. Ali nema veze, i kad ste to napravili, računajte na mene, da ću vam pomoći i da ću sve učiniti za vas i za vaše lokalne zajednice, da vam bude bolje.

A to znači: što god vi o meni mislili, ja vas volim! Jer ste moji. Kao građani BiH.

* Koliko ja poznajem HDZ BiH, oni nikada neće podržati vaš koncept promjene Ustava BiH gdje bi se brisala odredba o konstitutivnosti hrvatskoga i druga dva naroda u BiH...

- Neću ni ja nikad podržati njihov koncept dalje podjele BiH. I gdje smo sada?

* Zašto je ustavno načelo o konstitutivnosti naroda u BiH vama neprihvatljivo?

- Zato što postaje problem. Zato što ga koriste za disoluciju BiH. Stvara stalne konflikte. Treba raditi na novom modelu, novom konceptu. Ovo načelo postaje osnova za disoluciju, za raspad, rasturanje BiH.

A na terenu nas praktički stalno vodi u konflikte. Stalno smo u nekim svađama koje dominantno imaju etničku crtu. Svi ovi današnji veliki borci za prava svojih naroda - sve su vam to bivši komunisti (osim Izetbegovića, koji nikada nije bio komunist), a po naravi političari - tehnomenadžeri, koji znaju tehnike upravljanja ljudima.

Pogledajte samo koliko su "teški" i odakle im sve to što su stekli. A nitko se od njih nije borio za svoj narod, pa čak ni s puškom. Od svih tih lidera. Više cijenim onoga tko se s puškom borio, pa čak i protiv mene.

* Kakav je vaš odnos s najmoćnijim i najutjecajnijim bošnjačkim političarom, Bakirom Izetbegovićem?

- S njim sam jedino blizak oko toga da BiH mora opstati pod svaku cijenu. Kao država. U granicama kakve jesu.

Isto tako, on kaže da je zaista za euroatlantske integracije, tj. za to da BiH bude članica NATO-a i EU, i mogu reći da se i u tome slažemo.

* Kako na vašu političku filozofiju i praktičnu politiku gledaju Amerikanci, tj. veleposlanica SAD-a, kako predstavnici EU, a kako visoki predstavnik Inzko?

- Mislim da im je ovo blisko, o čemu vam govorim. Bar sudeći po razgovorima koje smo imali oko izmjena izbornog zakona i stavovima o građanskom konceptu BiH. Oni, otprilike, dijele iste vrijednosti kao i ove koje sam vam ja iznosio. Na kraju krajeva, i njihove su države organizirane tako, na tom sistemu vrijednosti.

* Ni Vlada RH ni predsjednica RH ni Hrvatski sabor nisu vas, doduše, proglasili nepoželjnom osobom u Hrvatskoj, ali vam svim političkim neformalnim gestama poručuju da vas ne prihvaćaju...

- Što mi drugo preostaje nego da poštujem takav njihov izbor? A ja im stojim na raspolaganju, za svaku vrstu suradnje između naših zemalja.

* Koji su vaši obiteljski korijeni? Otac, majka...

- Otac mi je još uvijek živ. Marko. Hrvat po nacionalnosti. U mirovini je, bio je službenik Zavoda za mirovinsko osiguranje.

Moja pokojna mati, Danica, djevojački Stanić, Srpkinja po nacionalnosti, rođena je, interesantno, na početku Drugoga svjetskog rata, i to, vjerovali ili ne, 10. travnja 1941., u zbjegu, u šumi. A poginula je 1. kolovoza 1992. - u Sarajevu, na početku rata u BiH.

* Čiji metak ju je pogodio?

- Zna se tko je pucao na nas. Vojska Republike Srpske. Ja sam je pronašao mrtvu, i oprostite što malo nisam voljan da o tim stvarima pričam.

Imam i sestru, Željku. Mlađa je od mene sedam godina. I ona je službenica, nije završila fakultet nikada. Rat ju je omeo u svemu. A bila je dobra studentica Elektrotehničkog fakulteta.

Ja sam rođen u Sarajevu 20. siječnja 1964. Cijeli sam život proveo u Sarajevu. Školovao sam se u Sarajevu, i diplomirao na Pravnom fakultetu u Sarajevu - još prije rata u BiH. To posebno ističem, jer sam ponosan na svoje obrazovanje i profesore.

* Kad ste se oženili?

- 1996., kad je završio rat. Supruga mi se zove Sabina. Imamo jedno dijete, kćerku Lanu, sad joj je 13 godina. Nemam nešto posebno značajno od imovine.

* Kako ste se politički formirali, jeste li ikad razvili nacionalnu svijest o sebi kao Hrvat?

- Spadam u red onih mladih ljudi koji su primljeni u SK još u srednjoj školi. Još kao maloljetan primljen sam u SK u trećem razredu Treće gimnazije u Sarajevu. Bio sam ponosan na to. Bila mi je velika čast.

Nakon rata ponovno sam se politički aktivirao, dakako u SDP-u. Jer to je ta ideja. SDP za sebe

kaže da je nasljednik te Partije.

Iz SDP-a sam izišao 2012. Jedan od razloga za moj izlazak iz SDP-a bio je taj što je tadašnji moj predsjednik i prijatelj Zlatko Lagumdžija potpisao s Draganom Čovićem sporazum koji mu daje sve ono što on danas traži.

S pitanjem nacionalnosti prvi sam se put, iskreno da vam kažem, susreo u JNA, 1982. U lošem smislu. Tek sam tada vidio ono od čega sam dotad bio sačuvan.

* Što se dogodilo?

- Pa tako, ti neki šovinistički ispadi. Od ljudi koji su bili sa mnom u JNA. Pazite to je bilo 1982. God. 1980. je umro Tito, a 1981. izbile su demonstracije na Kosovu. Ja sam živio u okruženju koje je bilo pošteđeno svega toga. Živjeli smo taj neki svoj identitet, iskazujući ga prije svega kroz obilježavanje religijskih praznika. Kao dijete sam išao u crkvu i molio se Bogu.

I onda - u JNA sam se susreo s nečim što je za mene bio šok. Da čovjek, vojnik, kaže pred nama, ne znajući ni tko smo ni što smo, da sve Albance treba pobiti. Tad sam prvi put čuo tako strašne riječi. Ili sam čuo: "Pusti ga, on je musliman." To je za mene bilo nešto duboko razočaravajuće. E tad ja postajem svjestan nekih stvari...

Malo-pomalo, počeo sam obraćati pažnju na to. Onda odem kod prijatelja u zapadnu Hercegovinu, tamo gdje sam danas *persona non grata*, pa kad me pitaju kako mi se zove djevojka, ja kažem: "Jasna." A oni kažu: "Dobro je, naša je." "Kako mislite: naša je? Moja je, nije naša."

Dakle, govorim vam o tom otrovu nacionalizma koji je postojao među nama. I je li vrijeme da ga se rješavamo? Ili ćemo i dalje ostati otrovani tako, i sve vrtjeti kroz tu priču?

* Kad smo kod vojske riječ - zašto ste se 1992. priključili Armiji BiH, a ne HVO-u?

- U Armiju BiH sam otišao zato što mi je tu bila većina prijatelja. To je jedna stvar. I druga stvar: zato što su ljudi koji su išli u Armiju BiH željeli stvarno da ratuju. Da se bore. I za svoju kuću i za svoju zemlju. Eto zato sam otišao u Armiju BiH.

* Pa svi su se u ratu htjeli boriti?

- Mislite? Pa baš i nisu svi. Neki su željeli da dobro prođu u ratu, neki su željeli švercati, neki su švercali i zaradili velike pare u ratu... Ali ovamo su bili ljudi koji su ipak željeli da se bore.

* Čime ste zaslužili odličje "Zlatni ljiljan"? I što to u biti znači?

- To je najveće ratno priznanje koje se dodjeljivalo Armiji BiH. Dodjeljuje se za iskazanu osobnu hrabrost. U mom slučaju, bila je jedna dosta teška situacija za mene, u kojoj sam gotovo poginuo - na Nišičkoj visoravni, kraj Sarajeva.

* To ste ratovali protiv Srba?

- Da. Znači, ako vas pitaju što Željko Komšić ima u sebi hrvatsko, vjerujte da odgovor nije hrvatski geler. U meni je četnički geler, ako hoćete tako. On je u meni, ako aludirate na to.

* Imate 13-godišnju kćerku Lanu. Kako će se ona, kao dijete iz mješovitog braka, izjašnjavati?

- Svejedno mi je jer će ona uvijek biti moje dijete. Uvijek, bez obzira što će reći. Nebitno mi je...

Građanska BiH - to je ideja za koju ja živim. Politička. Da su svi ljudi isti. Naravno, do promjene Ustava BiH može doći samo demokratskim putem, nikako drugačije. Ne dolazi u obzir da se to učini silom, ni međunarodnom intervencijom. Jer sve što se uradi ili silom ili međunarodnom intervencijom na kraju krajeva nema svoje zdrave temelje i može propasti. Dakle, samo demokratski, ako ljudi to žele i vjeruju u to. Dovoljan broj ljudi.